

МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ОСОБЕНОСТИ НА ИНТЕГРИРАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

*Анализирани са макроикономическите особености на интегрирането на България в Европейския съюз. Обоснована е необходимостта от интегрирането на малка страна като България в регионално интеграционно обединение като ЕС. Представени са макроикономическите ползи и разходи от еврочленството за нашата страна. Разгледана е готовността на нашата страна за участие в Еврозоната от позициите на теорията за оптималната валутна зона. Анализирани са макроикономическата политика и интеграционният процес на България в условията на световна икономическа криза.
JEL: F15; F36; E60; F40*

1. Необходимостта от интеграция на малка страна като България в регионална групировка като ЕС

В процеса на глобализация вземат участие четири основни субекта: фирми, държави, регионални съюзи и световна общност (Недялкова, 2002, с. 14).

Не всички фирми са субект на глобализацията и активен участник в глобализационните процеси. Тази привилегия е запазена само за транснационалните компании – гигантски глобални корпорации, които подобно на империи са обхванали целия свят в мрежа от филиали, поделения и подизпълнители. Останалите фирми са просто обект, фон на глобализацията – търпят последиците от глобализационните процеси, но не могат да им влияят.

На държавно равнище ситуацията е сходна с тази на фирмено ниво. Само големите, икономически мощни държави, в които са разположени централите на ТНК, са субект на глобализацията и участват реално в нея. Малките и средните страни са изложени на ефектите на глобализацията, но не могат да оказват влияние върху нейните процеси. В съвременния капитализъм големите

¹ Иван Тодоров е

държави са просто придатък на своите глобални корпорации, които обслужват техните потребности и осигуряват нормалното им функциониране. Ролята на малките и средните държави при тези условия е особено важна – противостоене на външната икономическа експанзия от страна на ТНК и опазване на националното предприемачество.

Специфична роля играят регионалните интеграционни обединения. От една страна, те са израз на глобализацията в даден регион на света. От друга страна, те са съюзи на малки и средни по размер страни срещу амбициите за световно господство на ТНК. Регионалните групировки са форма на глобализацията, конкретно нейно проявление в дадена част на света. Те не противостоят на глобализацията като тенденция, а само на някои нейни субекти (ТНК) и причинените от тяхната дейност негативни ефекти.

Четвъртият субект на глобализацията – световната общност, е твърде абстрактно и общо понятие.

На теория глобализацията е движение към единна световна общност на основата на доброволно равнопоставено сътрудничество и взаимна изгода. В действителност протичащият глобализационен процес обслужва предимно интересите на големите страни и ТНК. В съвременните условия на глобализация малки страни като България имат две възможности за защита от експанзията на ТНК и за успешна интеграция в световната икономика:

- Членство в регионален интеграционен съюз;
- Свързване с икономиката на голяма държава.

В този смисъл изборът на България за членство в ЕС е оправдан не само от политическа и културно-цивилизационна, но и от икономическа гледна точка.

2. Макроикономически ползи и разходи от еврочленството

Членството на България в ЕС има много и различни измерения – политическо, социално, икономическо, културно и др. В положителен аспект тези измерения представляват изгодите за нашата страна от еврочленството, а в отрицателен – разходите или шоковете, които България понася и/или ще трябва да понесе като член на ЕС. Изгодите и разходите от еврочленството е трудно да бъдат измерени и прогнозирани, но очакванията са, че дългосрочните политически, социални, икономически, културни и други ползи многократно ще надвишат разходите.

Ползите на макроравнище както за старите, така и за новите членове на разширения ЕС са свързани с осъществяването на динамичните ефекти на интеграцията, разрастването на ЕВП и зоната на влияние на еврото. Разширяването води и до някои специфични ползи за двете посочени групи страни като очакваното задържане на ръста на цените в ЕС-15 и фирменото

преструктуриране посредством изнасяне на неизгодните за тях производства в СЦИЕ.

Ползите на макроравнище за НСЧ са ефектите на натрупване и алокативните ефекти, както и входящите в страната парични потоци от предприежинителното финансиране. Разходите по разширяването на макроравнище за старите членки на ЕС ще бъдат понесени основно от слабоконкурентните сектори и тези със стагниращ износ, които ще пострадат при нарасналата конкуренция на ЕВП. Националните бюджети на ЕС-15 ще загубят част от своите постъпления в резултат от отмяната на тарифните и нетарифните бариери при либерализацията на търговията. Тези загуби са много по-малки от ползите от търговската либерализация и динамичните ефекти, за чието развитие допринася тя в процеса на задълбочаване на европейската икономическа интеграция. Най-осезаемите разходи на макроравнище за новите членове на ЕС са очакваното повишаване на ценовото равнище и умерена инфлация, разходите по адаптиране на бизнес-средата към практиките на ЕВП и отварянето на националните икономики към голям брой трети страни, възможният спад на реалните доходи или ръст на структурната безработица непосредствено след присъединяването поради шока от включването в този пазар. Преобладаващата част от разходите за новите членове в предприежинителния период и след разширяването ще донесат ползи в дългосрочен период. Поради тази причина материята за разходите и ползите от разширяването е изключително динамична във времето.

Основен аргумент в полза на членството на малка отворена икономика като България в регионална интеграционна общност като ЕС е теоретичната постановка, че за страните членки рискът от асиметрични външни шокове е минимален и те са подложени само на симетрични външни шокове. Асиметричните шокове засягат само отделни страни, а симетричните шокове засягат едновременно всички страни на интеграционното обединение. Тази теоретична постановка се обяснява с тясната икономическа обвързаност между интегриращите се страни, със сходството на техните бизнес цикли, с хомогенността на стопанствата им и др.

При настъпване на симетричен външен шок страните от интеграционната общност реагират с общи и съгласувани икономически мерки, което придава по-голяма тежест на тяхната реакция в световен мащаб. Вътрешната интеграционна обвързаност намалява изложеността на външни за регионалното обединение колебания на икономическата конюнктура, а координираната икономическа политика повишава влиянието на страните от интеграционната общност на световния пазар.

Дори в най-напредналата в интеграционно отношение общност – Европейският съюз, влиянието на външните асиметрични шокове и регионалните различия все още не са преодоляни. За да им противодейства, ЕС е създал различни финансови инструменти – Кохезионен фонд, Регионален фонд, Социален фонд, Селскостопански фонд и др.

Възможно е в началните години на българското членство в ЕС разходите да надвишат ползите поради различни причини: колебливо държавно и общинско управление, корупция и липса на капацитет у администрацията за усвояване на средствата от европейските фондове, неориентирано поведение на бизнеса в новите условия и др.

Като член на Европейския съюз от началото на 2007 г. България е и/или ще бъде изложена на следните макроикономически шокове:

- Първи ценови шок – той е породен от обективния процес на сближаване на българското ценово равнище с европейското и е свързан предимно с нарастване на цените на т.нар. търгуеми стоки;
- Шок в стандарта на живот – нарастването на цените би могло да доведе до спадане на жизненото равнище на българите, ако не е придружено от съответно нарастване на доходите;
- Фискален шок – той е свързан с ефекта на еврочленството върху държавния бюджет на България, т.е. със съотношението между средствата, които нашата страна ще внесе в бюджета на ЕС и средствата, които ще получи от него;
- Втори ценови шок – очаква се приемането на еврото да предизвика нарастване на цените най-вече на услугите;

Табл. 1 показва съотношението между получени и внесени от България средства в бюджета на ЕС за периода 2007-2009 г. при положение, че нашата страна успее да усвои 100% от предоставеното й потенциално финансиране.

Таблица 1
Финансиране за България от европейския бюджет и вноски на България за бюджета на ЕС 2007-2009 г.

Направление на финансирането	Сума (млн. евро)	Относителен дял (%) от общото финансиране от ЕС
Селско стопанство	1553.20	33.60
преки плащания	431.80	9.40
развитие на селските райони	733.30	15.90
разходи за пазарни действия	388.10	8.40
Структурни действия	2299.90	49.80
Вътрешни политики	768.30	16.60
Укрепване на външните граници	130.00	2.80
Общо	4621.30	100.00
Вноски на България в бюджета на ЕС	1000.00	21.64

В идеалния случай, ако България успее да усвои всички средства от европейския бюджет, тя ще внесе в него около 1 млрд. евро, но ще получи обратно над 4.6 млрд. евро.

Таблица 2

Фискален шок от еврочленството през 2007 г. (млн. евро)

А	Максимален размер на европейското финансиране за периода 2007-2009 г.	4621.3
Б	Вноски на България в бюджета на ЕС за 2007-2009 г.	1000.0
В = А - Б	Максимална нетна бюджетна изгода за периода 2007-2009 г.	3621.3
Г = В/3	Максимална годишна нетна бюджетна изгода	1207.1
Д	Действителна нетна бюджетна изгода за 2007 г.	335.0
Е = Г - Д	Фискален шок	872.1

Относително сигурни за получаване от нашата страна са 1330.1 млн. евро (преките плащания за селско стопанство от 431.8 млн. евро, 768.3 млн. евро за вътрешни политики и 130 млн. евро за укрепване на външните граници), тъй като бюрократичните процедури тук не са толкова усложнени, колкото при структурните фондове. 2299.9 млн. евро по структурните фондове се отпускат единствено при изработването и обосноваването на качествени проекти – действия, в които българските фирми и администрация имат още да се учат.

Процентът на усвоените средства по Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС към средата на 2009 г. е много нисък – едва 9.5% (по данни на Министерството на финансите). Въпреки това, България е нетен получател на средства от европейския бюджет за 2007 г. и се очаква да остане такъв до 2013 г. През 2007 г. страната ни е получила от бюджета на ЕС 591.5 млн. евро, а вноската ѝ възлиза на 256.5 млн. евро. През 2007 г. чистата бюджетна изгода за нашата страна от еврочленството се равнява на 335 млн. евро (по данни на Европейската комисия). Това число е 3.6 пъти по-малко от максималната нетна бюджетна изгода от 1207.1 млн. евро, която нашата страна би могла да получи при пълно усвояване на европейските фондове през 2007 г. Всяка разлика между максимално възможния и действително усвоения размер на средствата от ЕС представлява фискален шок. През 2007 г. нашата страна е претърпяла фискален шок в размер на 872.1 млн. евро (вж. табл. 2).

Втори ценови шок може да бъде предизвикан от прибързано (преди 2015 г.) приемане на еврото в България. Въвеждането на еврото преди 2015 г. противоречи на естествената конвергенция на българското и европейското ценово равнище, би породило трудности с изпълнението на инфлационния Маастрихтски критерий и би предизвикало необходимост от провеждане на рестриктивна макроикономическа политика, която е в разрез с целите на икономическия растеж. Опровергава се твърдението, че трябва да се бърза с приемането на еврото, тъй като стабилността на паричния съвет е застрашена. Практиката показва, че при въвеждане на еврото в основен инфлационен фактор се превръщат услугите. При приемане на еврото цените на услугите в страните от Еврозоната са се покачили с 5-10%. Ако същото се случи и у нас, това означава конфликт с Маастрихтските критерии и въртене в омагьосания кръг на макроикономическите рестрикции – сценарий, който би трябвало да си спестим.

За смекчаване на последиците от анализиранияте макроикономически шокове могат да се направят следните препоръки:

- Приемане на еврото не по-рано от 2015-2017 г.;
- Недопускане на спад на жизненото равнище на българина в резултат на инфлационните шокове;
- Последователна държавна политика за подобряване на усвояемостта на средствата от ЕС и тяхното концентриране в сериозни инфраструктурни, социални и екологични проекти.

3. Готовността на България за участие в Еврозоната от позициите на теорията за оптималната валутна зона

Страните членки на ЕС трябва да изпълнят Маастрихтските критерии, за да влязат в третата фаза на Икономическия и валутен съюз (ИВС) и за да приемат еврото като национална парична единица. Поради нормативната си същност конвергентните критерии не дават възможност за преценка дали приемането на общата валута е изгодно за дадена страна. Изгодите и разходите за страна, присъединяваща се към валутен съюз, могат да бъдат оценени от гледна точка на теорията за оптималната валутна зона (Mundell, 1961, р. 509-517). Оптималната валутна зона е територия, в която се използва обща валута или се поддържат фиксирани валутни курсове. Валутните зони най-често съвпадат с границите на националните държави, но има и изключения от това правило.

Теорията за оптималната валутна зона разглежда два крайни случая. В първия случай всеки индивид има своя собствена валута, а във втория има само една валута в целия свят. Нито една от тези две крайности не е икономически изгодна. Първата възможност е неоправдана, тъй като нарастването на броя на валутите води до нарастване на транзакционните разходи, а колкото по-малка е една валутна зона, толкова нейната валута е по-уязвима към спекулативни атаки. Втората възможност също е неизгодна, тъй като предполага единна монетарна политика в световен мащаб. Монетарната политика е инструмент за борба с цикличните колебания на икономиката. За контрол над безработицата се използва експанзивна, а за контрол над инфлацията – рестриктивна монетарна политика. Понеже светът не е хомогенен по отношение на инфлацията и безработицата, наличието на една световна валута би означавало невъзможност да се реагира на шокове чрез промяна на валутните курсове.

Минимизирането на транзакционните разходи и запазването на възможността да се реагира на цикличните шокове чрез монетарната политика изисква търсене на компромис между описаните два крайни варианта. Едно възможно решение е съществуващите регионални икономически обединения да се превърнат във валутни зони. Такъв е пътят, по който се развива ЕС.

За да бъде оптимална, една валутна зона трябва да покрива определени критерии:

- Мобилност на работната сила в рамките на валутната зона – подвижността на трудовите ресурси изравнява нивото на безработица в зоната, което позволява използване на обща монетарна политика;
- Мобилност на капиталовите ресурси във валутната зона – свободното движение на капитала намалява инфлационния натиск и изравнява цените в рамките на валутната зона, позволявайки обща монетарна политика;
- Държавите, участващи във валутната зона, трябва да имат синхронизирано движение на своите бизнес цикли, позволяващо обща монетарна политика.

Критериите за оптималност на една валутна зона са допълнени с гъвкавост на цените на стоките и производствените фактори и висока степен на диверсификация на икономиките на държавите във валутната зона (особено по отношение на външната търговия), тъй като тази диверсификация прави износа по-малко уязвим за външни шокове (Mc Kinnon, 1963, p. 717-725; Kenen, P. 1969).

Изпълнението на горепосочените критерии предполага, че участието на една държава във валутен съюз е изгодно поради намаляването на транзакционните разходи и нарастването на търговията между страните членки на съюза. Ако критериите за оптималност на валутната зона не са изпълнени, идиосинкратичните шокове не могат да бъдат коригирани с инструментите на монетарната политика или самата парична политика може да причинява икономически разстройства като безработица или инфлация.

За да се прецени дали членството в ИВС е изгодно за България, трябва да се отговори на въпроса дали българската икономика покрива критериите за оптималност на една валутна зона.

Голяма част от фундаменталното законодателство на ЕС е насочена към осигуряване на гъвкавост на цените и мобилност на производствените фактори. Въпреки че юридически движението на стоки, труд и капитал в ЕС е свободно, на практика мобилността на производствените фактори в Съюза далеч не е свършена. Капиталът е по-мобилен от труда в ЕС, но изостава по подвижност от капитала в САЩ поради различните данъчни тежести в отделните страни членки на Съюза (Wildasin, Markusen and Winters, 2000, p. 339-378). Мобилността на работната сила в ЕС е възпрепятствана от езикови и културни бариери. Всички държави членки на ЕС имат свободни пазарни икономики (въпреки че в някои страни цената на електрическия ток се регулира от правителството и че на практика истинска гъвкавост на работната заплата не съществува) (Sanz-de-Galdeano, Turunen, 2006, p. 93-98). Тъй като повечето от свойствата на оптималната валутна зона се гарантират от общото законодателство на ЕС и България покрива критерия за отвореност на икономиката, отговорът на въпроса дали приемането на еврото е изгодно за

България се свежда до това дали бизнес цикълът на нашата страна е синхронизиран с бизнес цикъла на Еврозоната и индивидуалните цикли на страните членки на ИВС.

Прегледът на литературата за конвергенцията на бизнес циклите в ЕС, извършен в глава първа, не дава еднозначен отговор на въпроса дали бизнес циклите на НСЧ са синхронизирани с този на Еврозоната. Българско изследване от 2010 г. достига до следните изводи (Damyanov, Stefanov, 2010, p. 171-186):

- За периода 1995-2001 г. България не формира оптимална валутна зона с нито една държава членка на ИВС и вероятно е претърпяла тежки негативни ефекти от въвеждането на паричния съвет през 1997 г. поради загубата на независимата си парична политика. През 1995-2001 г. държавите членки на ИВС също нямат синхронизирани бизнес цикли и въвеждането на еврото вероятно е разстроило техните икономики;
- За периода 2002-2009 г. се наблюдава висока синхронизация на бизнес цикъла на България с агрегирания бизнес цикъл на Еврозоната и с бизнес циклите на отделните страни членки на ИВС, затова въвеждането на еврото е изгодно за нашата страна. Синхронизацията между бизнес циклите на членките на ИВС също е изключително висока.

Българското проучване потвърждава хипотезата на Дж. Франкел и А. Роуз, че участието във валутен съюз повишава синхронизацията на бизнес циклите на страните членки на съюза, дори отделните бизнес цикли да са идиосинкратични преди влизането в съюза. Високата синхронизация на бизнес циклите през периода 2002-2009 г. се дължи на въвеждането на еврото през 2002 г.

4. Изпълнение на Маастрихтските критерии и перспективи за членство в Еврозоната преди глобалната криза

България убедително покрива критериите за стабилност на публичните финанси от 2002 г. до началото на глобалната криза (вж. табл. 3). От 2003 г. до началото на кризата България изпълнява критерия за динамика на дългосрочните лихвени проценти. Въпреки че всеки паричен съвет се оценява поотделно от европейските институции, може да се приеме, че нашата страна покрива критерия за валутнокурсва стабилност. Единственият конвергентен критерий, който България не покрива към март 2008 г., е инфлационният. Нашата страна успява да изпълни този критерий само през 2003 г., но през всички останали години равнището на инфлация у нас е значително над референтната стойност. Преди кризата инфлацията е главното препятствие пред България по пътя към еврото.

Таблица 3
Изпълнение на конвергентните критерии от България 2000-2008 г.

Критерий	Референтна стойност	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Април 2007 – март 2008
Инфлация	1.8 – 3.3	10.3	7.4	5.8	2.3	6.1	6.0	7.4	7.6	9.4
Бюджетен дефицит/ БВП	-3.0	-	-	-0.1	0.0	+1.4	+1.8	+3.0	+3.4	
Държавен дълг/ БВП	60	74.3	67.3	53.6	45.9	37.9	29.2	22.7	18.2	
Дългосрочен лихвен процент	5.9 - 7.8	-	-	-	6.45	5.36	3.87	4.18	4.54	4.7
Стабилност на валутния курс	Колебания от +/-15	Прилага се режим на паричен съвет с фиксиран към еврото валутен курс								

Източници: Доклади за сближаване на ЕК и ЕЦБ.

Средното ценово равнище у нас в сравнение с ЕС е много ниско и представлява слабост на българската икономика (Ангелов, 2006б, с. 27). Тази слабост можеше да се преодолее, като цените у нас се повишават постепенно и управлявано от държавата за период от двадесет години – с темп от 8-10% годишно през първото десетилетие и от 4-5% на година през вторите десет години (Ангелов, 2006а, с. 547). Това би могло да стане чрез по-голямо увеличение на администрираните цени и акцизите в годините преди еврочленството и по-малкото им увеличаване в годините сред еврочленството. Целта би трябвало да бъде България изпреварващо, още в годините преди еврочленството, чрез инфлация 2.5-3 пъти по-голяма от тази в ЕС, да стопи поне част от огромната разлика в общите ценови равнища (през 2004 г. средното ценово равнище у нас е 33% от това в ЕС, през 2007 г. е около 40%) (Ангелов, Ив. 2006а, с. 547; Минасян, 2008, с. 15).

Нашата страна следваше политика на ниска инфлация в годините преди присъединяването (чрез задържане на растежа на администрираните цени и акцизите), което доведе до двойно нарастване на инфлацията през първата година от еврочленството (ХИПЦ инфлацията у нас в годините преди еврочленството – 2004, 2005 и 2006, е съответно 4.0, 7.4 и 6.1%, а през първата година на членството в ЕС – 2007, ХИПЦ инфлацията нараства почти двойно спрямо 2006 г. – 11.6%). Инфлацията, измерена с ИПЦ, също регистрира почти двойно покачване през 2007 спрямо 2006 г. – от 6.5 на 12.5%.²

През 2008 г. бяха направени много и най-различни прогнози за равнището на инфлацията. Х. Гозес изрази мнението, че инфлацията в България за 2008 г. ще се задържи на планираното от правителството равнище от 6.9% средногодишно. Агенция МУДИС предвиди 8.5%, списание „Икономист” – 5.4%, Центърът за икономическо развитие – 6%, Л. Томев, директор на

² По данни от уебсайта на БНБ, <http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/vWebPagesByADOptionBG/ED7E4A7D786F158BC22574730046403A?OpenDocument&count=-1&BG>

Института за социални и синдикални изследвания към КНСБ (ИССИ) – над 7%, Д. Тебян, зам. председател на БСК – над 10%. Българското правителство предвиди средногодишна инфлация, измерена чрез ХИПЦ, от съответно 6.9% през 2008 г., 4.4% през 2009 г. и 3.7% през 2010 г. Европейската комисия прогнозира за България годишна ХИПЦ инфлация от 9.9% за 2008 и 5.9% за 2009 г., а Международният валутен фонд – ИПЦ инфлация от 9.7% за 2008 г. и 6.0% за 2009 г.³ Официалните правителствени прогнози за нивото на инфлацията бяха учудващо ниски на фона на преобладаващите очаквания за висока инфлация, особено на авторитетни институции като Европейската комисия и Международния валутен фонд. Разминаването между заложените в държавния бюджет инфлационни хипотези и реалното равнище на инфлацията изкривява бюджетните структури (вж. табл. 4).⁴ Действителните стойности на ХИПЦ за 2008 г. са съответно 7.2% изменение за декември спрямо декември и 12% средногодишно изменение. От всички прогнози най-близки до реалните се оказват тези на Г. Минасян.

Таблица 4
Правителствена прогноза и изпълнение за хармонизирания индекс на потребителските цени в България (%)

	Декември спрямо декември	Средногодишен
2007	9.3	7.2
Изпълнение	11.6	7.6
2008	4.5	6.9
Изпълнение *	7.5	11.5

* Вероятно изпълнение, оценка на Г. Минасян.

Източник: Инфлация и държавен бюджет, http://money.ibox.bg/columnist/id_161497108, 30.07.2008 г.

Изпълнението на инфлационния критерий е свързано с избор „между растеж сега и евентуален растеж след въвеждането на еврото”.⁵ Обяснението е, че покриването на критерия за ценова стабилност изисква рестриктивна фискална (поддържане на бюджетни излишъци) и монетарна (ограничаване нарастването на вътрешния кредит) политика. Рестрикциите намаляват не само инфлацията, но и икономическия растеж и реалните доходи. България, която е в процес на реална и номинална конвергенция с напредналите страни от ЕС, трябва внимателно да подбере момента за въвеждане на еврото.

³ КНСБ: Средногодишната инфлация ще надхвърли 7%, <http://www.dnevnik.bg/show/?storyid=450834>, 23.01.2008 г.; Дикран Тебян: Инфлацията тази година ще е 10%, <http://www.big.bg/modules/news/article.php?storyid=57505>, 18.01.2008 г.; Гозес, Х., „Инфлация, ценова конвергенция, политика на доходите”, Икономика, 1/2008, с. 15; Доклад за сближаване, Европейска централна банка, май 2008, с. 76; Конвергентна програма (2007-2010 г.), с. 20, www.minfin.bg

⁴ Инфлация и държавен бюджет, http://money.ibox.bg/columnist/id_161497108, 30.07.2008 г.

⁵ Ганчев, Г. От ЕС към еврозоната или поредното затягане на коланите. <http://www.politika.bg/article?sid=&aid=4816&eid=76>, 23.02-01.03.2007 г.

Малко вероятно е нашата страна да изпълни изискването за стабилност на цените в близките няколко години. За приемане на единната валута би било реалистично да се мисли около 2015 г.⁶ Отлагането на членството в Еврозоната има положителна страна – реално сближаване между нашата страна и по-напредналите държави по отношение на общото ценово равнище, БВП на глава от населението и други ключови макроикономически показатели. Преди кризата България наваксваше изоставането си от развитите европейски страни. Евантуалното въвеждане на еврото преди 2015 г. може да забави ускореното развитие на българската икономика по две причини. Първо, изпълнението на инфлационния критерий е свързано с макроикономически рестрикции, които забавят растежа на БВП и реалните доходи. Второ, преди кризата България регистрираше устойчив икономически растеж от над 6% годишно, който можеше да бъде забавен при прибързано приемане на еврото.⁷

Съществуват и други аргументи в полза на отлагането на членството на България в Еврозоната. Реалното поскъпване на българския лев се дължи предимно на структурните изменения в производствената сфера и на изместването на частното потребление в посока на услугите, които са следствие от процеса на преход към пазарна икономика (Боева, 2008, с. 45). В следващите години темпът на реално поскъпване на лева би трябвало да намалее, което ще направи контрола върху инфлацията и изпълнението на критерия за ценова стабилност по-лесни в бъдеще време.

5. Макроикономическата политика на България и интеграционният процес в условията на световна финансова криза

Глобалната финансова криза породила остра нужда от адекватна оценка на съществуващата икономическа ситуация не само от практическа, но и от теоретична гледна точка. Много икономисти препоръчват за излизане от кризата провеждането на дискреционна макроикономическа политика, стимулираща съвкупното търсене. В икономиката съществуват вродени антициклични стабилизатори, които автоматично водят до стабилизиращи изменения в някои икономически показатели без пряката намеса на макроикономическия елит (Minassian, 2009).

Стабилизирането на разполагаемия доход чрез данъци и социални трансфери е пример за автоматичен стабилизатор с контрациклично действие. По време на криза безработицата и бедността растат, а съвкупното търсене намалява. Държавата чрез социални трансфери гарантира на бедните и безработните определен социален минимум, т.е. определено ниво на потребление. Нарастването на субсидиите за определени дейности в период на рецесия е

⁶ Еврото напредва бавно на Изток, <http://news.expert.bg/n180191/>, 12.09.2008 г.; Минасян: Инфлацията у нас може да се оцени и положително, http://money.ibox.bg/interview/id_1505216449, 28.03.2008 г.

⁷ По данни от уебсайта на БНБ, <http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndexBul?OpenFrameset>

друг пример за автоматичен антициклически стабилизатор. Намалването на инфлационния натиск, стигащо в някои случаи и до дефлация, също има стабилизиращ ефект, тъй като ограничава спада на реалния доход и потреблението.

Макроикономическият елит не може да разчита единствено на автоматичните стабилизатори за излизане от рецесията, тъй като те се проявяват единствено в краткосрочен план. За трайно преодоляване на последиците от кризата са нужни последователни, адекватни и добре преценени действия на макроикономическото управление с дългосрочна насоченост. Непремерените, активистки макроикономически мерки, които целят постигане на бързи ефекти, могат да имат тежки и трайни негативни последици за българската икономика в дългосрочен план.

Друга причина, поради която българският макроикономически елит не бива да се уповава прекалено много на автоматичните стабилизатори, е че тяхното действие се проявява забележимо в развити и големи по размер икономики, а българската икономика на отговаря на нито едно от тези две условия. Не трябва да се забравя също така и значението на времеви фактор, тъй като всяка икономика е инерционна система и е нужно време за установяване на проблема, за вземане на макроикономическо решение, за прилагането на решението на практика и време приложените мерки да дадат очаквания резултат.

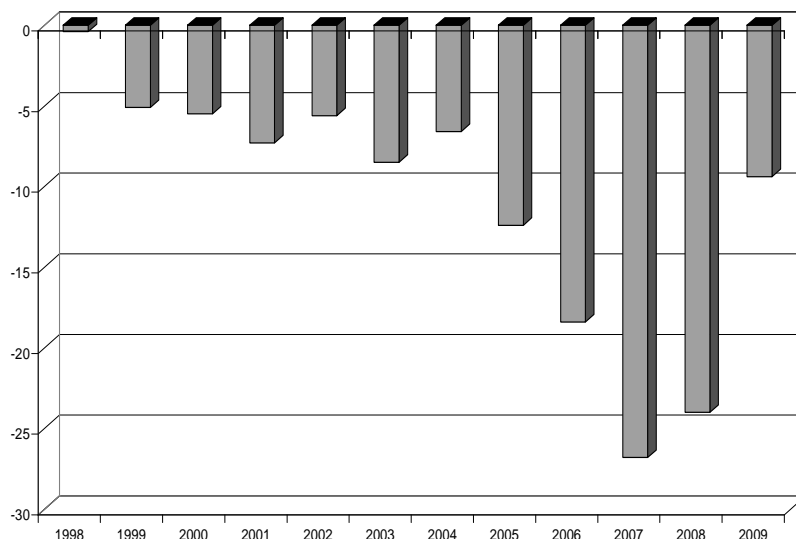
В условията на паричен съвет автоматичните стабилизатори имат специфично проявление, което е много по-ясно, отколкото при други валутнокурсони режими. Тази специфика се дължи на същността на паричния съвет. При паричния съвет механизмът за поддържане на макроикономическото равновесие е много по-силен, като това е особено видно при балансирането на структурите на платежния баланс. Прекомерното нарастване на дефицита по текущата сметка води до нуждата от неговото финансиране чрез валутните резерви на страната, а тяхното намаляване води до свиване на паричното предлагане в страната. Свиването на паричното предлагане от своя страна води до намаляване на вътрешното потребление и вноса, което подобрява салдото по текущата сметка.

Основен проблем на българската икономика в годините преди глобалната криза е изключително високият и растящ дефицит по ТС на ПБ. Този дефицит през 2007 и 2008 г. достига стойности, които застрашават макроикономическата стабилност на страната – една четвърт от БВП. Главните причини за нарастването на дефицита по ТС на ПБ бяха високата кредитна активност на търговските банки след тяхното приватизиране в началото на двадесет и първи век и силният приток на ПЧИ след присъединяването на България към ЕС в началото на 2007 г.

Влиянието на глобалната криза върху салдото по ТС на ПБ личи добре от неговата тримесечна динамика (вж. фиг. 2).

Фигура 1

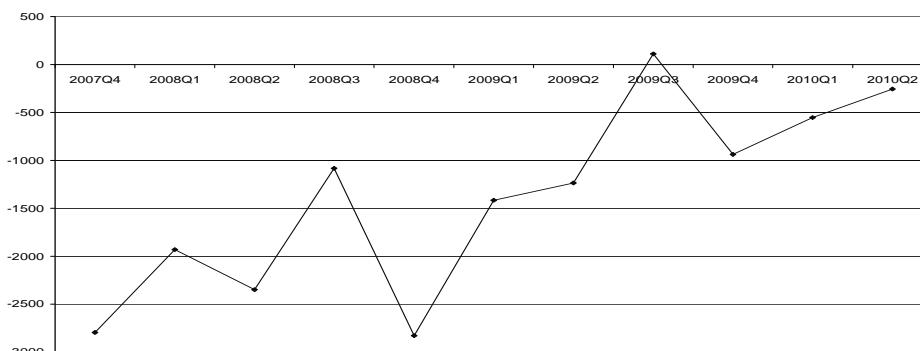
Салдо по ТС на ПБ като процент от БВП, 1998-2009 г.

Източник: Eurostat.

Фигура 2

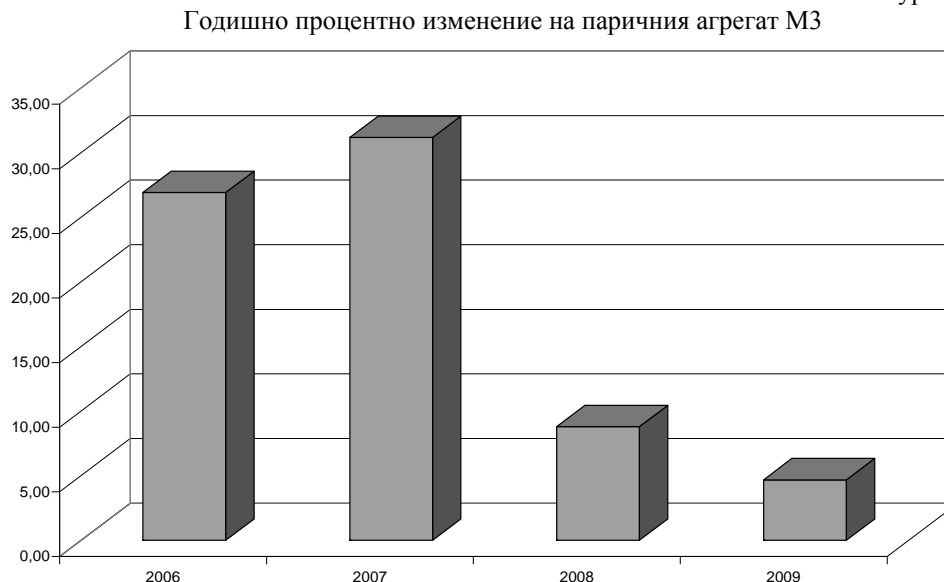
Салдо по ТС на ПБ, тримесечни данни, млн. евро

Източник: Eurostat.

Дефицитът по ТС намалява 4.8 пъти през второто тримесечие на 2010 г. спрямо второто тримесечие на 2009 г. Причините за намаляването на дефицита трябва да се търсят в намаляването на ръста на паричното предлагане (вж. фиг. 3). Под влияние на кризата годишният ръст на паричния агрегат М3 пада 6.64 пъти през 2009 спрямо 2007 г. Този спад е в съзвучие със спада на БВП и икономическата активност.

Фигура 3

Източник: БНБ, www.bnb.bg

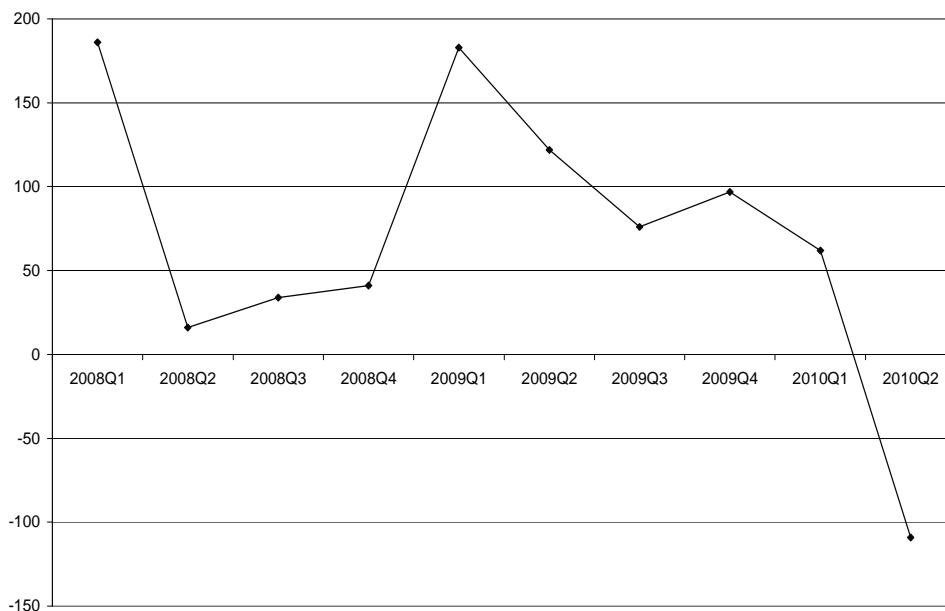
Нетният приток на чуждестранен капитал в страната също рязко намалява (вж. фиг. 4), което оказва положително влияние върху търговския баланс и дефицита по текущата сметка. Състоянието на платежния баланс е ключово за макроикономическата стабилност. Преди кризата високият дефицит по текущата сметка се финансираше от излишък по финансовата сметка, т.е. от чист приток на капитали от чужбина. След 2008 г. дефицитът по текущата сметка намаля, но финансовата сметка от активна се превърна в пасивна. В резултат основният двигател на икономическия растеж – приливът на чуждестранен капитал, се превърна в нетен отлив. Нетният отток на чуждестранна валута води до намаляване на валутните резерви на страната. В краткосрочен план такава ситуация може да бъде понесена при наличие на достатъчно големи валутни резерви, но в дългосрочен план би могла да застраши устойчивостта на паричния съвет у нас.

Намаляването на дефицита по ТС на ПБ даде възможност за провеждане на антициклична бюджетна политика, т.е. за поддържане на дефицитен бюджет. Преди финансовата криза българските правителства поддържаха бюджетен излишък, за да избегнат наличието на двоен дефицит – по ТС на ПБ и в бюджета. Свиването на дефицита по текущата сметка позволява намаляване на бюджетните рестрикции като средство за борба с рецесията.

Намаляването на дефицита по ТС е резултат от действието на автоматичните антициклични стабилизатори, подпомогнато от спецификата на паричния съвет.

Фигура 4

Тримесечна динамика на салдото ФС на ПБ, млн. евро

Източник: Eurostat.

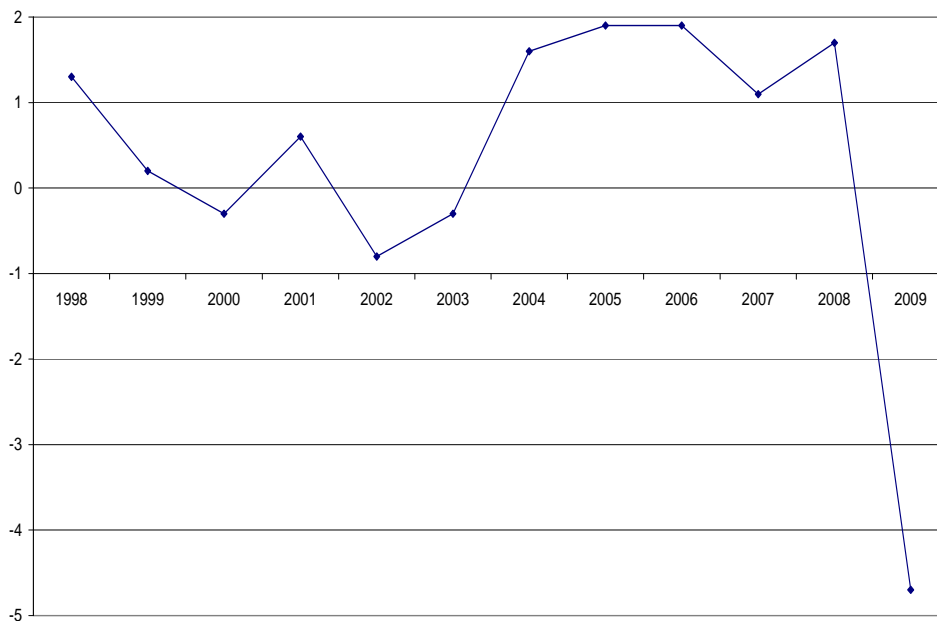
В условията на паричен съвет фискалната политика е единственият макроикономически инструмент за борба с дефицита по текущата сметка, тъй като масираният приток на чуждестранна валута не може да бъде стерилизиран чрез операции на открития пазар или смекчен чрез изменение на валутния курс. Това важи с особена сила за големи дефицити като българския, достигнал над 25% от БВП през 2007 г. Преди кризата българското правителство провеждаше силно консервативна и рестриктивна бюджетна политика, намерила израз в големи бюджетни излишъци.

Важно е къде българското правителство държи бюджетните излишъци, тъй като те дават възможност за провеждане на монетарна политика с фискални средства. Ако бюджетните излишъци се държат в централната банка, чрез тях се изпомпват пари от обръщение и се намалява паричното предлагане, което подпомага борбата с дефицита по текущата сметка. Съхранението на бюджетния дефицит в БНБ не нарушава принципите на паричния съвет и не застрашава неговата стабилност. Понякога финансовото министерство в търсене на по-висока доходност се изкушава да държи натрупаните от него резерви в търговските банки. Подобна стъпка представлява провеждане на експанзивна монетарна политика с фискални средства, което представлява погаване на правилата на паричния съвет. Държането на фискални резерви в търговските банки би задълбочило проблема с дефицита по текущата сметка, вместо да го разреши.

Финансово-икономическата криза оказва огромно негативно въздействие върху държавния бюджет (вж. табл. 5). Към 31.12.2010 г. приходите са паднали със 7.9%, а разходите са намалели с 3.9% спрямо 2009 г. В същото време НСИ отчита БВП в размер на 70.474 млрд. лв. за 2010 г. и 68.322 млрд. лв. 2009 г. Защо въпреки че БВП е нараснал с 3.15% за 2010 г. спрямо 2009 г., бюджетните приходи и бюджетните разходи намаляват?

Фигура 5

Бюджетно салдо като процент от БВП, 1998-2009 г.

Източник: Eurostat.

От една страна, данъчната събираемост расте от 94 на 100.4% през 2010 спрямо 2009 г. Събираемостта на приходите и помощите в консолидирания държавен бюджет расте от 92.1% през 2009 г. на 100.4% през 2010 г. Привидно по-високото процентно нарастване на събираемостта на приходите и помощите и на данъчните приходи в сравнение с растежа на БВП дава основание да се постави добра оценка за работата на данъчната и митническата администрация. В действителност това не е така, тъй като българското правителство при проектирането на бюджета умишлено залага по-нисък размер на очакваните приходи, а впоследствие отчита тяхното преизпълнение.

От друга страна, разходите за 2010 г. са намалели с 3.9% спрямо 2009 г. Разходите за трансфери не са под контрола на правителството, а са резултат от действащото законодателство. Лихвените разходи и вноската за бюджета на ЕС също са извън контрола на финансовото министерство. Първите са

детерминирани в миналото плащания по вътрешния и външния държавен дълг, а вноската за бюджета на ЕС зависи от величината на БВП. Единствените разходи, които правителството може пряко да контролира, са капиталовите разходи. Те намаляват 4.4%, което означава, че правителството не използва бюджетната политика като инструмент за преодоляване на последиците от кризата.

Таблица 5

Изпълнение на Държавния бюджет на Република България към 31.12.2010 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	Отчет 2009, млн. лв.	Актуализиран разчет 2010, млн. лв.	Отчет 2010, млн. лв.	Изпълнение спрямо 2009, %	Изпълнение спрямо разчет 2010, %
Общо приходи и помощи	16613.7	15232.3	15229.5	92.1	100.4
• Данъчни	14358.0	13467.8	13500.1	94.0	100.2
Преки	3792.1	3455.5	3366.0	88.8	97.4
Косвени	10398.6	9852.0	9954.0	95.7	101.0
Други данъци	167.2	160.3	180.0	107.6	112.3
• Неданъчни	2054.2	1755.9	1723.6	83.9	98.2
• Помощи	201.5	8.6	76.0		
Разходи, трансфери и вноска за бюджета на ЕС	17558.8	18916.5	16865.4	96.1	89.2
• Нелихвени	7282.1	6769.7	7372.3	101.2	92.2
Текущи	5948.9	5771.7	6097.2	102.5	96.3
Капиталови	1333.3	998.0	1275.1	95.6	76.4
• Лихви	501.8	502.6	459.6	91.6	91.4
Външни заеми	357.7	367.6	325.3	90.9	88.5
Вътрешни заеми	144.1	135.0	134.2	93.1	99.5
• Трансф. др. бюджети	9028.6	9634.5	8363.8	92.6	86.8
• Вноска за бюджета на ЕС	746.2	779.7	669.7	89.8	85.9
Бюджетен баланс	-945.1	-3684.2	-1565.9		

Източник: Министерство на финансите www.minfin.bg

Ако се сравни изпълнението на бюджета през първите 10 месеца на 2010 и първите 10 месеца на 2009 г., приходите са паднали с 9.9%, данъчните приходи – с 11.5%, а разходите са нараснали с 4%. В същото време номиналният размер на БВП е нараснал с 3.4% за първите девет месеца на 2010 спрямо същия период на 2009 г. При наличието на плосък данък от 10% намалената събираемост на данъците не може да се обясни с преминаване на данъчните субекти в групи с по-нисък доход, тъй като облагането е еднакво за всички доходи. Правителството обяснява спада на данъчните приходи за първите 10 месеца на 2010 спрямо 2009 г. със спадане на постъпленията от ДДС поради съкращаване на вноса. Вносът за първите 9 месеца на 2010 г. не е намалял, а е нараснал спрямо 2009 г. В условия на нарастване на БВП и вноса намаляване на приходите от данъци и помощи може да бъде обяснено единствено с

незадоволително функциониране на данъчната и митническата администрация и нарастване дела на „сивата“ икономика. През първите 10 месеца на 2010 г. спадът на капиталовите разходи спрямо същия период на 2009 г. е 34.7%, което потвърждава извода, че правителството не използва бюджета като антицикличен инструмент.

По традиция българските правителства се опитват да поддържат балансиран бюджет не чрез подобряване на събираемостта на приходите, а чрез намаляване на разходите. Това се потвърждава както от драстичното намаляване на капиталовите разходи – с повече от една трета, така и от спада на приходите с повече от 10% през първите 10 месеца на 2010 спрямо същия период на 2009 г. За погрешността на подобен подход говори фактът, че през 2009 г. България има дял на бюджетните разходи в БВП от 40.7%, докато средно за ЕС този показател е 50.7%.⁸

Пътят към поддържане на балансиран бюджет трябва да се търси не в относителното намаляване на разходите, а в подобряването на тяхната структура и ефективност и в повишаването на събираемостта на приходите.

БНБ и търговските банки също могат да бъдат критикувани за поведението си по време на кризата и непосредствено преди нея. През първите девет месеца на 2008 г. търговските банки продължиха кредитната си експанзия, несъобразявайки се с прогнозите за скорошно проявление на финансовата криза и у нас. Едва през последните три месеца на 2008 г. банките ограничиха кредитната си активност.

Централната банка закъсня с въвеждането на мерки срещу настъпващата рецесия. Чак в началото на декември 2008 г. БНБ намали размера на ЗМР от 12 на 10% и въведе допълнителни облекчения за тяхното поддържане. Освен закъснели, тези мерки се оказаха и недостатъчни, тъй като се стигна до значителен спад на кредитирането и инвестициите. Близко две години след това БНБ остана пасивна и не предприе други мерки за стимулиране на кредитната активност.

В условията на изтичане на капитали от страната и пасивна ЦБ ТБ изпитват ликвидна криза. Вътрешният депозитен пазар остана единственият им източник на нови финансови средства.

Доказателство за ликвидните проблеми на ТБ може да се открие в седмичната динамика на ЗМР, които те трябва да поддържат в БНБ. Съгласно чл. 11, ал. 3 на Наредба № 21 на БНБ „банките могат да ползват без ограничение наличностите по своите сметки при БНБ, по които се отчитат задължителните минимални резерви, през време на периода на поддържане...”. Банките попълват резервите си в БНБ в края на всеки месец, а после се стремят да изтеглят и използват до 25% от тях за посрещане на ликвидните си трудности. Седмичната динамика на ЗМР може да бъде проследена чрез статията

⁸ По данни на Евростат.

„Задължения към банки” в пасива на седмичния баланс на управление „Емисионно”. Към 26.11.2010 г. задълженията на БНБ към ТБ са 4.66 млрд. лв., които падат до 4.15 млрд. лв. една седмица по-късно и до 4.1 млрд. лв. на 17.12.2010 г.

БНБ трябва да поеме своята отговорност и да провежда по-малко рестриктивна парична политика, която да стимулира кредитната активност на търговските банки и да улесни излизането на българската икономика от рецесията. Едновременно с това усилията на българското правителство трябва да бъдат насочени към възвръщане на доверието на чуждестранните инвеститори, което да осигури нужния на страната капитал от чужбина за икономическо възстановяване и растеж. Икономическият растеж е немислим без нарастване на паричното предлагане, а това нарастване може да дойде от вътрешни или външни източници. Вътрешните източници могат да се търсят по линията на разхлабване на монетарните и бюджетните рестрикции, а външните – по линията на изграждане на добре работещи институции, без които връщането на доверието на международните инвеститори в нашата страна е немислимо.

6. Дилемата „рестриктивна фискална и монетарна политика – цели на икономически растеж” в условията на дългова криза

За НСЧ структурните и кохезионните фондове на ЕС имат стратегическо значение по две причини: първо, поради нуждата от подобряване ефективността на бюджетните разходи и второ, понеже тези фондове могат да спомогнат фискалната консолидация да не се превърне в проциклична във време на рецесия. Европейските фондове могат да повишат потенциалния икономически растеж, който намаля в кризисни условия. Фискалната консолидация трябва да отчита риска от прибавяне на деливъридж в публични сектор към протичащия деливъридж в частния сектор, тъй като подобна комбинация може да окаже негативно въздействие върху икономическото възстановяване.

Главната опасност за икономическия растеж у нас е свързана със структурните проблеми на българската икономика. Икономическият растеж в България преди кризата бе неустойчив, подхранван от бърза кредитна експанзия и масиран приток на чуждестранни капитали и се характеризираше с вложения предимно в нетъргуеми стоки и неефективно разпределение на ресурси. За справяне със структурния бюджетен дефицит, който преди кризата бе скрит от балони и кух икономически ръст, е нужна фискална консолидация. Ако такава не се извърши, това означава загуба на БВП и влошаване на възможностите за растеж на икономиката. Освен това пазарите не биха толерирали дълго време високи бюджетни дефицити в условията на дългова криза.

В условията на паричен съвет икономическия растеж зависи от гъвкавостта на вътрешните пазари, от бързото подобряване конкурентоспособността на националната икономика и от приспособяването ѝ към новата международна конюнктура.

По различни оценки европейските фондове могат да увеличат потенциала за растеж БВП в повечето НСЧ с 4-5%. Без да увеличават бюджетния дефицит, структурните и кохезионните фондове на ЕС могат да компенсират процикличната природа на програмите за фискална консолидация на световните финансови институции.

Бюджетните дефицити са ключов проблем за НСЧ. Наличието на структурен бюджетен дефицит в условията на рецесия и дългова криза поставя пред НСЧ неотложния императив да подобрят усвояемостта на средствата от европейските фондове, а пред Европейската комисия – да стимулира това усвояване. Например може да се ускори рамбурсирането на средствата, да се премахне изискването за съфинансиране на безспорно важни проекти и да се увеличи размерът на авансовото финансиране. От главно значение е подкрепата на проекти с регионално значение като Дунавската стратегия със средства от ЕС.

За ефективно усвояване на средствата от еврофондовете са нужни институционални промени както на национално, така и на общностно ниво. В НСЧ трябва да се вляят капитали за финансиране производството на инвестиционни стоки във време, когато националните бюджети не могат да осигурят тези средства. Само така може да се преодолеят дългосрочни негативни икономически и социални последици в ЦИЕ.

Относно монетарната политика, възможностите за нейното провеждане при паричен съвет не се големи. Единственият реално действащ инструмент, с който разполага БНБ, е промяната на изискванията за ЗМР. Този инструмент обаче трябва внимателно да се използва, защото не е толкова гъвкав, колкото останалите монетарни инструменти, с които за съжаление БНБ не разполага.

Правителството има възможност да провежда скрита монетарна политика с фискални средства. Преди кризата тази възможност бе свързана с държането на част от фискалния резерв в търговските банки, което водеше до нарастване на паричното предлагане, както и с осигуряването на бюджетен излишък. В момента поради драстичното намаляване на фискалния резерв не е препоръчително да се рискува с неговото държане в търговска банка. Вместо това държавата може да емитира дълг и депозира събраните средства в Българската банка за развитие, която да управлява ефективното им влягане в реалната икономика. Основание за подобно предложение е рязкото намаляване на брунтното капиталобразуване през последните над две години. Анализът на платежния баланс показва, че намаляването на инвестициите у нас се дължи както на репатриране на чуждестранен капитал в чужбина, така и на изнасяне на местен капитал зад граница в различна форма – депозити, портфейлни инвестиции и т.н. В момента се пропускат възможностите за инвестиране на български капитал в България и се допуска неговото изтичане в чужбина. Правителството може да събере този капитал чрез емисия на държавен дълг и да го инвестира в реалната икономика чрез ББР. Подобен начин на наляване на средства в икономиката има своите предимства – разходите по емисията ще бъдат платени чрез лихвата, срещу която ББР ще отпуска събраните средства,

а държавният дълг ще нарасне със същия размер, с който расте и частта от фискалния резерв, държана в ББР.

Заключение

През 2009 и 2010 г. българският макроикономически елит многократно изяви желание за включване на нашата страна във ВКМ 2. Подобни изявления целят пропаганден ефект и не се базират на реалната икономическа логика.

Присъединяването към ВКМ 2 на практика не би променило нищо за България, тъй като в близките няколко години нашата страна е малко вероятно да успее да покрие конвергентните критерии, а и в момента поддържа фиксиран валутен курс към еврото.⁹ Опитът сочи, че Естония – друга страна с паричен съвет, престоя в „чакалната“ за еврото седем години – от 2004 до 2011 г., преди да бъде приета в Еврозоната.

Приемането на еврото не бива да се превръща в самоцел. Само по себе си приемането на еврото не значи нищо, ако не е съпроводено с изграждане на качествени институции и връщане на доверието на чуждестранните инвеститори. Косово и Черна гора, които едностранно приеха еврото, не се ползват с високо доверие сред международната финансова общност. За разлика от тях Полша, Чехия и Унгария умело използват предимствата на самостоятелната валутнокурсва политика и не бързат да влизат във ВКМ 2, без това да се отразява на доверието на чуждите инвеститори.

От позициите на теорията за оптималната валутна зона България е готова за участие в Еврозоната. Нашата страна покрива критериите за оптималност на валутната зона, затова изгодността от въвеждането на еврото не буди съмнение. Високата степен на синхронизация на българската икономика с икономиките в Еврозоната гарантира, че общата монетарна политика няма да причини допълнителна инфлация или безработица в нашата страна. Обменният курс на българския лев е фиксиран към еврото в условията на валутен борд, затова българската парична политика е почти изцяло зависима от паричната политика на ЕЦБ. За България приемането на еврото не би довело до загуба на независима монетарна политика, а само до премахване на транзакционните разходи. Категорично може да се заключи, че изгодите от приемането на еврото за нашата страна далеч ще надвишат разходите по това приемане.

Въпреки че нашата страна покрива критериите за оптималност за валутната зона, е малко вероятно тя да успее да покрие критериите за номинална конвергенция в близките няколко години. Инфлационният критерий остава сериозно препятствие, а в условията на криза изпълнението на бюджетния и лихвения критерий също е поставено под въпрос. По отношение на реалната

⁹ Минасян, Г. Полугодишни размисли, http://money.ibox.bg/news/id_1985127606 23.08.2010

конвергенция България също изостава и остава една от най-бедните държави в ЕС с най-ниския доход на глава от населението, най-ниската производителност на труда, с високи безработица, инфлация и лихвени проценти.

България не е готова за включване в Еврозоната не само от икономическа, но от цивилизационно-културна гледна точка. В нашата страна все още липсват качествено работещи институции и нужната социално-културна нагласа, която да направи българската икономика единна част от европейското икономическо пространство.

В условията на тежка икономическа криза усилията на българското правителство трябва да бъдат насочени към повишаване на усвояемостта на средствата от фондовете на ЕС и към привличане на капитали от чужбина. Това предполага пресичане на корупцията, подобряване на работата на държавните институции и изграждане на качествена инфраструктура.

Централната банка трябва да поеме отговорността за разхлабване на рестриктивната парична политика, тъй като излизането от рецесията е немислимо без нарастване на паричното предлагане. Търговските банки трябва да бъдат подпомогнати в решаването на ликвидните им затруднения, тъй като без активизиране на кредитирането инвестиционната и икономическата активност трудно ще се повишат.

Правителството трябва да поддържа балансиран бюджет не чрез намаляване на разходите, чийто относителен дял в БВП е един от най-ниските в ЕС, а чрез подобряване на качеството на работата на приходната администрация с цел повишаване на събираемостта на приходите, чрез реструктуриране и оптимизиране на разходите.

Провежданата макроикономическа политика от нашата страна трябва да бъде ясна, последователна, предвидима и дългосрочно ориентирана. Нужно е да има приемственост в провежданата макроикономическа политика и логиката, на която тя се базира. Само това би върнало в България чуждестранните инвестиции, без които икономическото развитие на страната ни е немислимо.

Преди кризата макроикономическата политика на България бе основана на неокласическата икономическа теория. Промяна към неокейнсианска икономическа политика не е препоръчителна, тъй като активистката политика традиционно не носи нищо добро за страната ни и може да разруши доверието на международната финансова общност в нашата страна. Самият паричен съвет поради своята специфика засилва действието на вградените антициклични стабилизатори на икономиката, а икономическото развитие на България по време на глобалната криза доказва верността на постулатите на неокласическата теория.

Глобалната криза забави процеса на реална и номинална конвергенция с няколко години. Преди кризата можеше да се говори за влизане в Еврозоната около 2015. Като се отчита забавянето в интеграционния процес, е

реалистично да се очаква приемане еврото към края на текущото десетилетие . Най-вероятният сценарий за приемане на еврото е свързан със запазване на паричния съвет и спазване на изискванията на новия фискален пакт. Спецификата на България на малка, отворена икономика без собствени ресурси в режим на паричен съвет, членка на регионално интеграционно обединение и бъдеща членка на монетарен съюз, изключва провеждането на макроикономическа политика, която не е съобразена с новите реалности в света и ЕС. Поддържането на макроикономически параметри, клонящи към средните за Евророната, би гарантирало на страната ни плавно продължаване на процеса на номинална и реална конвергенция. Опитите за законодателно налагане на и провеждане на фискална политика с по-ограничителни изисквания от европейските биха могли да подкопаят и трайно да увредят потенциала за растеж на българската икономика. Икономическото възстановяване е илюзорно при условие, че основните двигатели на растежа - потребителските разходи и инвестициите, падат. Положителен е единствено външнотърговският баланс поради нарастването на износа на суровини и материали. В условията на дефицит по финансовата сметка, спад на вътрешното потребление и инвестициите прогнозите за растеж на българската икономика не могат да бъдат добри.

Използвана литература

- Damyantov, A. and G. Stefanov. 2010. Business Cycle Synchronization between the Bulgarian Economy and the European Union. – South-Eastern Journal of Economics, Vol 8, N 2, Fall 2010, p. 171-186.
<http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndexBul?OpenFrameset>
<http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/vWebPagesByADOptionBG/ED7E4A7D786F158BC22574730046403A?OpenDocument&count=-1&BG>
- Kenen, P. 1969. The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View. – In: Mundell, R., A. Swoboda. Monetary problems in International Economy, University of Chicago, 1969.
- Mc Kinnon, R. 1963. Optimum Currency Area. – American Economic Review, vol 53, p. 717-725.
- Minassian, G. 2009. Countercyclical Automatic Stabilizers in Bulgaria. 6th Hungarian-Bulgarian Bilateral Workshop, Institute for World Economics, Budapest.
- Mundell, R. 1961. A Theory of Optimal Currency areas. – American Economic Review, vol 51, p. 509-517.
- Sanz-de-Galdeano, A., J. Turunen. 2006. The Euro Area Wage Curve. – Economic Letters, Vol 92, p. 93-98.
- Wildasin, D., J. Markusen, and A. Winters. 2000. Factor Mobility and Fiscal Policy in the EU: Policy Issues and Analytical Approaches. – Economic Policy, Vol 15, N 31, p. 339-378.
- Ангелов, Ив. 2006а. Макроикономическа политика, конкурентоспособност и интеграция в Европейския съюз. – В: Европейската интеграция на България: Уроци и предизвикателства: Науч. конфер., София, 10-11 ноем. 2004 г., София: Стопанство, с. 547.
- Ангелов, Ив. 2006б. Силни и слаби позиции на България пред прага на Европейския съюз. – Икономическа мисъл, N 6, с. 27.
- Боева, Г. 2008. Какво движи реалния валутен курс и инфлацията в България. – Банки Инвестиции Пари, N 1, с. 45.

- Ганчев, Г. От ЕС към еврозоната или поредното затягане на коланите.
<http://www.politika.bg/article?sid=&aid=4816&eid=76> , 23.02-01.03.2007 г.
- Гозес, Х. 2008. Инфлация, ценова конвергенция, политика на доходите. – Икономика, N 1, с. 15.
- Дикран Тебеян: Инфлацията тази година ще е 10%,
<http://www.big.bg/modules/news/article.php?storyid=57505>, 18.01.2008.
- Европейска централна банка. Доклад за сближаване. май 2008, с. 76.
Евростат.
- Еврото напредва бавно на Изток. <http://news.expert.bg/n180191/>, 12.09.2008.
- Инфлация и държавен бюджет. http://money.ibox.bg/columnist/id_161497108, 30.07.2008.
- КНСБ: Средногодишната инфлация ще надхвърли 7%,
<http://www.dnevnik.bg/show/?storyid=450834>, 23.01.2008.
- Конвергентна програма (2007-2010 г.), с. 20, www.minfin.bg
- Минасян, Г. 2008. Прегрява ли българската икономика. – Икономическа мисъл, N 3, с. 15.
- Минасян, Г. Полугодишни размисли, http://money.ibox.bg/news/id_1985127606
23.08.2010
- Минасян: Инфлацията у нас може да се оцени и положително,
http://money.ibox.bg/interview/id_1505216449, 28.03.2008.
- Недялкова, А. 2002. Глобализацията, регионализацията и съдбата на малката държава. – В: Глобализация и устойчиво развитие: Научна конференция, Варна, 01-03 юли 2004 г., Варна, Университетско издателство „Черноризец Храбър”, с. 14.